

Dokončení ze str. 3

Mistrně v tomto ohledu působí „Koleje“, které kromě výrazné zvukomalby vynikají důmyslným tempovým odstíněním prostřednictvím postavy brzdáře – snižuje sugerovanou rychlost dění básně, v níž se přenášime od obrazu ženoucího se vlaku až k starsovětsky útěšným kulisám: „Dum dum, dum dum. / Na konci trati stojí osamělý brzdář. / Dívá se zatím do křoví, / čouhá z něho oblý, vyklenutý stín / a jemu se zdá, že je to vchod do sklepa, / kde na policích můžou stát staré zavařovačky / s marmeládami a kompoty.“ Minulost bývá přibližována v nostalgických a zároveň ironických konturách – mezi těmito póly však necítíme disharmonické pnutí, naopak se ústrojně doplňují a zabranují sladbokolnému ornamentalizování dávno uplynulého času, jak přesvědčivě dokládá báseň „Ze starého dopisu“.

Podstatnou rovinu sbírky představuje konfrontace subjektu s vesmírem. Ta nabývá několikerých odstínů: od pocitů fascinace nádhernou a současně tajemnou neproniknutelností hvězd („Co se stalo před šedesáti pěti miliony let?“) přes dojem mrazivosti kosmu („Za městem“) až po hravou travestii tradičních sci-fi motivů, v níž jsou mimozemšťané představeni jako infantilní bytosti („Sen o vesmírné rase“). Ve sbírce lze také vysledovat propojenost města s vesmírem, prolínání mikrokosmu s makrokos-

mem. Tento vztah nejčastěji ústí ve zdání ohrožení člověka, obce, ba dokonce civilizace. Jako podnětné v této souvislosti vidím, jak se evokace chaosu a tušení apokalyptické katastrofy dostávají do kontrastu s poetismy, jež v naší ustálené představě konotují harmonii, štěstí či krásu (autor nejednou používá slovo „luna“).

Pro Šedivého jsou dále příznačné odkazy k oblasti hudby, k níž se vztahuje často (frekventovaně ve sbírkách *Sonáta pro vnitřní hlas* a *V černé i v bílé*), a dokonce celým „janáčkovským“ názvem v souboru *Po zarostlém chodníčku*. Tímto aspektem se jeho tvorba podobá poezii Josefa Hrubého (nar. 1932). Pomocí širokospektré tematizace hudby ve sbírce *Pod Hádovou zmijovkou* básník rozeznává významy za slovy, a tím sugeruje atmosféru spoluučtářící senzitivní vnitřní svět lyrického subjektu. Patrně ovlivněn mistrovstvím světoznámých sólistů vkomponoval do „Večerních příznaků“ neologická slovesa „doperlmanovali Bacha“ a „domoravovali Mozarty“; Chopinovым noktunem vyvolává představu mrtvol a hrobů („Nokturno“). Na rozdíl od zmíněného Hrubého zde nalezneme i aluze na skladatele dvacátého století ovlivněné modernismem – Arvo Pärta a Zdeňka Lukáše. I tato skutečnost společně se způsobem uměleckého ztvárnění textů inspirovaných těmito tvůrci naznačuje, že občasná snaha o libozvučnou kompenzaci problematic-

kých aspektů naší existence evokací okolních krás (v prvních dvou sbírkách) tu již nemá stabilní místo – pouze občas probleskuje, což chápu jako dozívání básnickových romantizujících tendencí, patrných v předchozí tvorbě.

Zmíněné ovšem nevede k výraznému oslabení fantazijnosti a metaforičnosti. Spíše se proměnil jejich melancholický charakter (změna byla patrná již v souboru *V černé i v bílé*), představující jakousi formu úniku z nepochopení cituprázdného okolí. V posledních dvou sbírkách došlo k většímu obrátu směrem k emocionální (sentimentální) střídmosti, jež je ovšem ozvláštňována dynamizovanými obrazy s menším či větším nádechem bizarnosti. V těchto intencích slouží petrinské akáty jako „parádní skluzavka pro rozjívěné makaky“ („Kralující měsíc“), lux proclitá v hlavě („Průsaky“), letadlo se chystá na reparát („Náměstí“). S nápaditými personifikacemi tu nalezneme i magické představy – nejpůsobivější mi připadá vize měsíce sloužícího jako projekční plátno: „Promítají na něj psy zapřažené do saní a kouzel. / Jazyky odstříkují kapky do odlehlých moří“ („Večerní příznaky“).

V některých textech sledujeme autorovu snahu zasadit zobrazované do širšího rámce dějin dvacátého století (první světová válka, socialismus a devadesátá léta v „Dojezdu“). Převažující emocí většiny

básní je smutek, mnohdy plynoucí z vědomí číhající smrti. Štěstí je možné dosáhnout jen v přítomnosti druhých, nejlépe v blízkosti milované osoby; v tomto ohledu se dosud poslední básníkův počin podobá jeho dvěma prvními sbírkám. Pouze společně je možné vyrovnat se s nepřijemnostmi každodenního provozu a nehostinností okolí: „Chladnějším větru podzimního dne / můžeme čelit soutiskem“ („Vyzvání na cestu“). Na několika místech se rovněž ozývá varování před povrchním životem a utonutím v konzumu. Poslední báseň má výrazně bilanční ráz, vyznívá neradostně, avšak nikoliv zcela beznadějně. Ve sbírce nalezneme i (černo)humorné pasáže; jednu z nich představuje ironicky rozverně použité pohádkových deminutiv, jež kontrastují s motivy krve („Místo sčítání ovčí, které pruhují po stropě v tygřím“).

Dosud nejlepší Šedivého dílo *Pod Hádovou zmijovkou* se nese ve znamení asociální nápaditosti (na rozdíl od několika textů v předchozích sbírkách jsme schopni dohlédnout motivace přechodů), jež ale neznamená totéž, co bezstarostná formulační lehkost. Cítíme naopak, jak se tu o tvar i téma svádí boj. V neposlední řadě si všimáme vývoje autorovy poetiky, snahy neustrnout v osvědčených postupech. I tento fakt si zaslouží uznání a vzbuzuje nadějně vyhlídky do budoucna.

Pavel Horký

ROZHOVOR JAKO ZPRÁVA O SITUACI

**Miroslav Balaščík: Literatura
v čase lovců**

**Rozhovory se spisovateli 1995–2015
Host, Brno 2015, 376 s.**

V úvodním slovu Jiřího Trávnicka k Balaščíkově knize *Literatura v čase lovců* se objevuje pokus rozhovory rozřadit; alespoň nahrubo, pro první systematizaci. Není to pro aktéry rozhovorů klasifikace nikterak lichotivá, ač poměrně výstižná (rozhovor agonický, rozhovor převstřícný, rozhovor-leklá ryba, rozhovor egomanský), důležité však je, že na hovory Miroslava Balaščíka neseď.

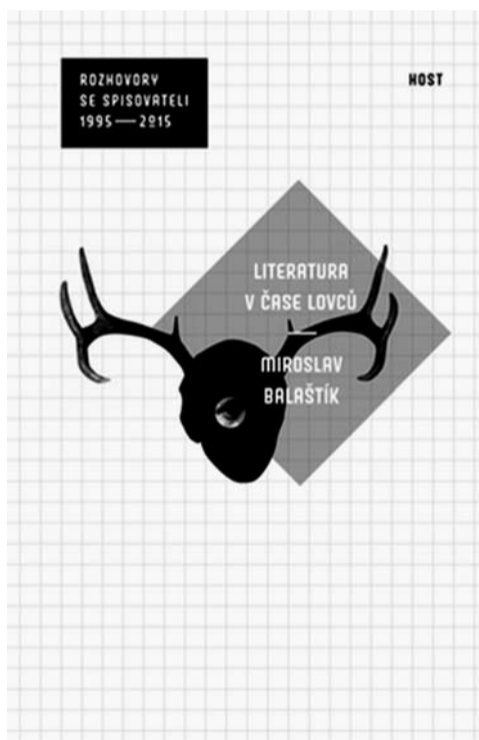
Balaščík nám předkládá sérii svých pětadvaceti debat s literáty rozličných generací, různorodých literárních směrů, osobnostních typů, básnických družin i volných uskupení. Rozhovory spojuje nejen jejich zveřejnění v *Hostu* v letech 1995–2015, ale také to, že jejich aktéři dokázali popisovat záležitosti, které jsou předmětem literárního a společenského dotazování i dnes, drží si tedy aktuálnost. Záměrně nejsou rozhovory upravovány, ale jsou přetištěny v původním znění.

Tazatel působí uvolněně: přestože je na rozmlouvání připraven a v průběhu těchto příprav si jistě v první řadě zformuloval témata, jichž se bude chtít dotýkat, je natolik citlivý, že svým „programem“ tázaného nesvazuje. Umí naslouchat i naléhavě se ptát, sem tam třeba provokativně. Nebojí se oponovat, není však oponentem zběsilým; stačí mu, když si v problému lehce „zaryje“, a literát se projeví otevřeněji. Balaščík se neupozaďuje, ani z rozhovorů neční; ač jim udává směr, není manipulativní; přitom se nenechá vláčet spisovateli, umí udržet prvotní téma, i pokud se tázaný z rozličných důvodů pokouší uhnout z otázky a odbočit tematicky jinač. Tyto odbočky dokáže Balaščík zarazit přehlednou sumarizací řečeného, a vrátit tak spisovatele k původní otázce. Sám nad mnohými problémy nahlas přemýšlí a svým přirozeným zaujetím a hledačstvím dovede protějšek zneklidnit až k odpovědi, která vyrostle jakoby mimo-

chodem. Myslím, že si autory získává právě svou opravdovostí, přehledem, nenuceností a potřebou hledat odpovědi. Umí se v určitých momentech příhodně skrýt, a přitom zůstat platným partnerem v diskusi. Je nasnadě, že tím, o co mu opravdu jde, je stav literatury – i autora jako její součásti.

Je těžké získat si u tazatele důvěru, vstřícnost k vypravování; za tím účelem jsou vypracovány i určité postupy při kladení otázek, včetně jejich tematického sledu. Toto ovládá Balaščík výborně – má-li autora rozmluvit, spolehlivě zaberou první „sondy“ položené do času dětství apod., což už ostatně velmi dobře zafungovalo například u Petra Placáka v *Kádrovém dotazníku*. Balaščík navíc rané životní období evidentně považuje i za důležitý čas pro budoucí umělecký růst a názorovou orientaci, který se později zřetelně projeví v psaní. Působivé jsou vzpomínky tohoto druhu třeba u Petra Borkovce nebo J. H. Krchovského. Ukazují, co všechno mohou mít i takto odlišní tvůrci společného a kolik různých cest vede k jednomu bodu. Často se objevuje další okruh otázek, směřující ke *geniu loci* – má je Jiří Kratochvíl v Brně i Jan Balabán, který Ostravu nazval trefně „*krajinou exilu, který se mu stal domovem*.“ (s. 73).

Posledním veledůležitým tématem je autorská tvorba a dotazy směřující ke stavu literatury, se kterými souvisí i tehdy aktuální činnost spisovatelů. Tady dochází k řadě překvapení – u literátů, u kterých bych očekávala výrazný, pevně zformulovaný názor, jej vůbec nenacházím (například Vít Slíva byl v tomto velkým zklamáním; je však možné, že se tady projevil faktor, který není v tazatelově moci ve chvíli rozhovoru ovlivnit: momentální nesdílnost dotazovaného, neschopnost narýchlo formulovat náročnější odpověď, nebo prostě odmítnutí interview jako vhodného publicistického žánru). U mnohých mě naopak překvapuje bystrost a přesné nahlédnutí podstaty problému ihned, bez přípravy. Je jasné, že tito autoři mají danou záležitost promyšlenou dopředu, že se nadhozenými problémy skutečně zaobírají pro jejich naléhavost.

Krásné je v tomto ohledu třeba povídání s Luborem Kasalem – inspirující, promyšlené. Nedivím se, že Balaščík přejal i jedno z témat tohoto rozhovoru do názvu knihy.

Jinak vyznívají debaty s nejstarší spisovatelkou generací, ty mají již výrazně bilanční, nebo dokonce očišťující charakter. Miroslav Červenka už v úvodu rekapituluje a vysvětluje svůj vztah ke komunismu; ještě výraznější je v tomto ohledu Ota Filip. Červenka s Jiřinou Haukovou (a mnozí další) jsou navíc i „živoucími literárními dějinami“; jeden až žasne nad pestrostí osobností a vlivů, které tyto autory obklopovaly a formovaly, a musí obdivovat nepředstíranou pokoru, s níž ke světu kolem přistupují (přistupovali).

Líbilo se mi, že Balaščík zařadil do knihy i autory za zenitem slávy – dokázal totiž, že i oni svým dílem vtiskli do literatury podstatnou stopu, a bylo zajímavé sledovat, jak se k tomu staví v čase setkání (třeba Zdeněk Zapletal a otázky kolem jeho *Půlnočního běžece* nebo Petr Placák a jeho *Fízl*). Zdálnivě tak na veřejnost působí i Bogdan Trojak – nejednou jsem se setkala s názorem, že je to básník z literatury zmiřivší, neboť se přerodil ve vinaře a jeho

zájem se přelil jinam. V průběhu rozhovoru naštěstí naprosto jednoznačně vyplyne, že na básněni nerezignoval, ale prostě se životem posunul do jiných fází, kde sice není momentálně na literaturu tolik vidět, že ale stále mu zůstává způsobem vnímání a přijímání světa a ke svému výraznějšímu (a jinému) projevu pozvolna roste. Pragmatický přístup k poezii je blízký i Radku Fridrichovi, jehož očarování „ztracenou“ krajinou a hledáním identity místa i lidí je opravdovým hledačstvím. Podobně na poli prozaického patrá Jiří Hájiček.

V knize najdeme i literární outsidersy, za což Balaščík staví otazník, váhá před jednoznačným zařazením. Mám na mysli paradoxně zejména povídání s Michalem Vieweghem nebo Petrou Soukupovou, o nichž nikdo nepochybuje, že psát umějí – naráží se však na jejich klouzání po povrchu, i když zrovna Viewegh toto bortí třeba svou parodií *Nápady laskavého čtenáře*. Balaščík tedy záměrně problematizuje přístup k těmto autorům, což je určitě lepší než tvářit se, že neexistují.

V rozhovorech se Balaščíkovi podařilo vytvořit za spolupráce dotazovaných jejich portrét: dokázal na malé ploše dotknout jejich životopisu, uměleckého zrání a projevu, životních postojů i názorů, navíc jazykově a žánrově přístupnou formou. Nechal zaznít jazyk tvůrců, do kterého se promítl jejich způsob přemýšlení; nechal je bilancovat, korigovat názory staré, obhájit nové, ukázat jejich cestu. Zachytil je v procesu dozrávání, mnohdy i odcházení. Dokážu si představit, jak tuto knihu mohou číst středoškolaři jako cestu k literatuře – napřed možná z povinnosti něco si zjistit o spisovatelích, pak budou ale nejspíš strženi k četbě zmiňovaných knih. A je stále se k něčemu vracet, tedy vzniká potřeba mít takovouto knihu doma. Co víc si může autor přát?

Andrea Chrobáková Lněničková